

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОМІЧНИКА СУДДІ ЯК КАТЕГОРІЇ ПОСАД У ПАТРОНАТНІЙ СЛУЖБІ

ЛІСНЯК (Овсякова) Марія Юріївна - аспірант кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів

ORCID: 0000-0001-6854-941X

УДК 342.9:5.08

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.1.11

У статті висвітлюється сутність адміністративно-правового регулювання помічника судді як категорії посад у патронатній службі. Законом України «Про державну службу» визначено категорії посад, які належать до патронатних, а саме помічників та наукових консультантів суддів Конституційного Суду України та помічників суддів. Особливості патронатної служби в судах, органах та установах системи правосуддя визначаються законодавством про судоустрій і статус суддів.

Встановлено, що проходження патронатної служби посади помічника судді встановлюється базовим Законом України «Про судоустрій та статус суддів». Зокрема, зазначеним законодавчим актом передбачено, що кожний суддя може мати одного або декількох помічників. Статус і умови їх діяльності визначаються зазначеним Законом України «Про судоустрій та статус суддів» та статтею 92 Закону України «Про державну службу», нормативно-правовими актами з питань оплати праці працівників патронатних служб та Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України. У багатьох країнах деякі функції судді, які не пов'язані саме з ухваленням судових рішень, виконують помічники суддів з метою зняти навантаження з суддів. Але за рахунок збільшення помічників суддів неможливо вирішити проблему недостатності суддів, тому що в будь-якому випадку помічник не може за-

мінити суддю та це не вирішить проблеми, яка зараз утворилася в нашій державі. Зараз у місцевих судах на суддях лежить величезне навантаження, яке можна зняти лише за рахунок призначення на посади нових суддів, і жодним чином неможливо вирішити збільшення помічників суддів.

Зроблено висновок, що правового регулювання діяльності патронатної служби наприкладі помічника судді маємо констатувати, що норми законів та підзаконних нормативно-правових актів потребують узгодження та подальшого вдосконалення. Зокрема, на законодавчому рівні мають бути чітко окреслені посади патронатних службовців органів правосуддя, на в тому числі посади помічника судді, які на сьогодні, у багатьох випадках закріплені лише в підзаконних нормативно-правових актах окремих органів судової влади.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, патронатна служба, державна служба, помічник судді, суддя.

Зміни, що сталися в Україні за останні десятиріччя, показують, що вона стала на шлях розбудови правової держави. У зв'язку з цим особливого значення набувають такі вічні цінності, як гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина. У правовій державі людина, її права і свободи проголошені найвищою цінністю, їх визнання і забезпечення відповідними

гарантіями - найважливіший обов'язок держави.

Виходячи з вимог ст. 3 Конституції України, людина її права і свободи визнаються найважливішими цінностями та визначають зміст і спрямованість держави. Зазначене свідчить, що найдоступнішим інститутом захисту прав громадян у сфері правових відносин є саме суди першої інстанції. Крім того, їхня діяльність покликана сприяти підвищенню авторитету держави. Саме суд є органом, що здійснює реалізацію гарантій та захисту прав від імені держави від будь-яких посягань і порушень. Суди здійснюють судову владу самостійно, незалежно від чиєї б то не було волі, підкоряючись тільки Конституції України і Закону. Якість цієї діяльності, включаючи доступність судової влади, оперативність, розумність і справедливість правосуддя забезпечують не тільки судді, а й їхні помічники, інші службовці апарату. Звідси підвищення вимог до рівня кваліфікації кадрів та необхідність підготовки працівників апарату на високому професійному рівні. Така робота має багато специфічних особливостей, належну кваліфікацію спеціаліст отримує тільки безпосередньо в практичній діяльності.

Тим часом, питанню професійної підготовки кадрів для судових органів з боку наукової громадськості поки що не приділяється достатньо уваги. Законодавство України, на жаль, поки ще не містить розроблені на належному рівні інструкції і рекомендації з ефективного виконання помічниками суддів своїх професійних обов'язків. Проблема підвищення продуктивності праці активно займається наука адміністративного управління в США, Західній Європі і Азії. Система адміністративного управління дозволяє вирішити два основні завдання, спрямовані на зростання продуктивності праці: перший – завдання раціональної організації праці; друга - завдання мотивації кожного службовця до продуктивної і якісної праці.

Законом України «Про державну службу» [1] визначено категорії посад, які належать до патронатних. У системі правосуддя до таких посад віднесено по-

мічників та наукових консультантів суддів Конституційного Суду України та помічників суддів. Особливості патронатної служби в судах, органах та установах системи правосуддя визначаються законодавством про судоустрій і статус суддів.

Загальні засади проходження патронатної служби визначають, що працівник патронатної служби призначається на посаду на строк повноважень особи, працівником патронатної служби якої він призначений. Трудові відносини з працівником патронатної служби припиняються в день припинення повноважень особи, працівником патронатної служби якої він призначений. Акт про звільнення приймається керівником державної служби. Працівник патронатної служби може бути достроково звільнений з посади за ініціативою особи, працівником патронатної служби якої він призначений, або керівника патронатної служби.

Час роботи на посадах патронатної служби зараховується до стажу державної служби та враховується при присвоєнні державному службовцю рангу в межах відповідної категорії посад, якщо до призначення на посаду патронатної служби він перебував на державній службі та після звільнення з посади патронатної служби повернувся на державну службу. Працівник патронатної служби, який виявив бажання вступити або повернутися на державну службу, реалізує таке право у порядку, визначеному цим Законом для осіб, які вперше вступають на державну службу, з обов'язковим проведенням конкурсу [1].

Додатком 6 Постанови Кабінету Міністрів «Деякі питання оплати праці державних службовців судів, органів та установ системи правосуддя» у системі правосуддя передбачені такі посади патронатної служби: *керівник патронатної служби* Вищої ради правосуддя, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації; *заступника керівника патронатної служби* Вищої ради правосуддя, Конституційного Суду України, Верховного

Суду України, вищих спеціалізованих судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації; *прес-секретар, референт Вищої ради правосуддя, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації, апеляційних судів, окружних адміністративних, господарських судів, місцевих загальних судів; радник: голови, заступника голови, керівник служби інспекторів, інспектор, науковий консультант, науковий радник Вищої ради правосуддя, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації; помічник: голови суду, заступника голови суду, секретаря судової палати, секретаря пленуму, судді Вищої ради правосуддя, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації, апеляційних судів, окружних адміністративних, господарських судів, місцевих загальних судів [2].*

Особливості проходження патронатної служби в Конституційному Суді України встановлюються Законом України «Про Конституційний Суд України» [3]. Так, відповідно до ст. 30 цього Закону суддя Конституційного Суду має двох наукових консультантів і помічника, посади яких належать до посад патронатної служби. Наукові консультанти і помічник виконують доручення судді зі справ конституційного провадження і підпорядковані йому безпосередньо.

Патронатна служба судді створюється у складі Секретаріату. Заробітна плата працівникам патронатної служби судді виплачується з фонду оплати праці Секретаріату. Статтею 44 зазначеного Закону передбачено, що розмір посадового окладу працівників патронатних служб встановлюється у розмірі посадового окладу відповідних посад апарату Верховного Суду з коефіцієнтом 1,25.

Відповідно до статті 26 Закону призначення особи на посаду наукового консуль-

танта, помічника судді здійснює керівник Секретаріату суду за поданням судді.

За пропозицією судді для зазначених осіб може бути встановлений строк випробування. Відповідно до вимог законодавства про працю випробування встановлюється з метою перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається. Строк випробування, як правило, не може перевищувати трьох місяців, а в окремих випадках — шести місяців [4]. Крім цього, для осіб, які претендують на посади працівників патронатної служби, може проводитися стажування з метою набуття ними практичного досвіду, перевірки їх професійного рівня і ділових якостей [5].

Науковий консультант, помічник судді працюють за строковим трудовим договором упродовж перебування судді на посаді. Звільнення наукового консультанта, помічника судді із займаних посад відбувається з дотриманням передбачених законодавством про працю гарантій та з урахуванням законодавства про державну службу. Науковий консультант, помічник судді можуть бути звільнені із займаних посад достроково за поданням судді.

До наукового консультанта, помічника судді застосовуються ті самі, що й до судді, обмеження щодо розголошення відомостей стосовно конституційних проваджень, які стали їм відомими у зв'язку з виконанням ними своїх обов'язків [3].

Законом України «Про Конституційний Суд України» визначено, що загальний порядок проходження патронатної служби, права, обов'язки і відповідальність працівників патронатної служби судді встановлюються і визначаються у законодавстві про державну службу та про працю. Особливості проходження патронатної служби регулюються Регламентом Конституційного Суду України.

Так, відповідно до § 38 Регламенту Конституційного Суду України правовий статус наукових консультантів і помічників суддів Конституційного Суду, порядок їх призначення на посади та звільнення з посад, обов'язки та інші питання роботи в патронатних службах суддів Конституційного Суду визначаються Законами Укра-

їни «Про Конституційний Суд України», «Про державну службу», Регламентом Конституційного Суду України та Положенням про патронатну службу судді Конституційного Суду України [5].

На посаду помічника може бути призначена особа, яка є громадянином України та вільно володіє державною мовою.

Час роботи на посаді помічника судді зараховується до стажу професійної діяльності у сфері права за умови зайняття такої посади особою, яка має вищу юридичну освіту.

Помічник судді Конституційного Суду:

- за дорученням судді вивчає нормативні, наукові та інші джерела з метою своєчасного надання суду інформації стосовно справ, що перебувають на розгляді суду;

- за дорученням судді здійснює підготовку проєктів актів суду та у визначений строк подає судді суду завізовані ним документи;

- у межах доручення судді бере участь у підготовці документів та матеріалів щодо питань, пов'язаних з участю судді в спеціальних пленарних засіданнях та засіданнях суду з організаційних питань;

- за дорученням судді здійснює облік, передачу, опрацювання матеріалів у справах, що розглядаються в суді;

- веде діловодство відповідно до вимог інструкції з діловодства у суді, забезпечує збереження документів та матеріалів справ, що надходять до судді суду;

- оформлює належним чином матеріали справ, у яких суддя суду є доповідачем, у процесі їх розгляду та для передачі до архіву суду;

- виконує інші доручення судді у зв'язку з розглядом судових справ та з інших питань стосовно діяльності суду, які в межах своєї компетенції розглядає суддя [6].

Особливості проходження патронатної служби в *інших установах системи правосуддя* встановлюється базовим Законом України «Про судоустрій та статус суддів» [7]. Цим Законом передбачено, що кожний суддя може мати одного або декількох помічників. Статус і умови їх діяльності ви-

значаються зазначеним Законом, статтею 92 Закону України «Про державну службу», нормативно-правовими актами з питань оплати праці працівників патронатних служб та Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України [8].

Помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту і вільно володіє державною мовою. Помічники суддів Верховного Суду повинні також мати стаж професійної діяльності у сфері права не менше трьох років [13].

Судді самостійно здійснюють добір помічників. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді. Помічники суддів з питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді.

Помічник судді — це працівник патронатної служби у суді, який забезпечує виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя.

Помічник голови суду — це працівник патронатної служби, який забезпечує виконання суддею, обраним у встановленому порядку головою суду, адміністративних повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а також повноважень щодо здійснення правосуддя [10].

Помічник заступника голови суду — це працівник патронатної служби, який забезпечує виконання суддею, обраним у встановленому порядку заступником голови суду, адміністративних повноважень, визначених головою відповідного суду, а також повноважень щодо здійснення правосуддя.

Помічник судді — члена Ради суддів України — це працівник патронатної служби, який забезпечує виконання суддею — членом Ради суддів України, обраним у встановленому порядку з'їздом суддів України, його обов'язків члена Ради суддів України, а також повноважень щодо здійснення ним правосуддя [10].

Помічник секретаря судової палати апеляційного суду — це працівник патронатної служби, який забезпечує виконання

суддею, обраним у встановленому порядку секретарем судової палати, повноважень, визначених законом «Про судоустрій і статус суддів», головою відповідного суду, а також повноважень щодо здійснення правосуддя [11].

Помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту і вільно володіє державною мовою. Помічники суддів Верховного Суду повинні також мати стаж професійної діяльності у сфері права не менше трьох років [12].

Судді самостійно здійснюють добір помічників. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді. Помічники суддів з питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді [10].

Голова суду, заступник голови суду, суддя — член Ради суддів України можуть мати додаткового помічника [10].

Помічник судді зобов'язаний:

- своєчасно та якісно виконувати надані йому доручення;
- дотримуватися строків підготовки документів та виконання доручень;
- постійно підвищувати свій професійний рівень та кваліфікацію;
- дбайливо ставитись до майна суду;
- при виконанні своїх службових обов'язків не допускати порушень прав і свобод людини та громадянина [10].

Помічнику судді забороняється:

- вчиняти дії процесуального характеру, а також дії, що можуть потягнути за собою виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків учасників судового процесу (за винятком здійснення за дорученням судді або головуючого у судовій колегії повноважень секретаря судового засідання у разі відсутності останнього);
- розголошувати відомості, які становлять державну або іншу охоронювану законом таємницю, а також відомості, які стали йому відомими у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, зокрема, які стосуються приватного життя та здоров'я громадян або зачіпають їх честь та гідність;

— прилюдно висловлювати свою думку щодо справи, яка розглядається, або надавати довідки, консультації тощо з обставин, які можуть бути предметом розгляду в судовому засіданні;

— розміщувати в соціальних мережах, Інтернет-форумах інформацію та/або коментувати інформацію, яка може завдати шкоди авторитету судді та судової влади у разі реєстрації їх у соціальних мережах із вказівкою місця роботи та посади [8].

У Вищій раді правосуддя також створена патронатна служба відповідно до норм частини п'ятої статті 22 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», де передбачено повноваження Голови Вищої ради правосуддя. Зазначені повноваження стосуються організації роботи Ради, координації роботи її органів, представництва Ради у відносинах як з органами влади нашої держави, так і з органами влади іноземних держав та міжнародними організаціями, що потребує введення посад патронатних службовців. Частиною четвертою статті 23 зазначеного Закону передбачено, що заступник Голови Вищої ради правосуддя виконує обов'язки Голови Ради в разі його відсутності й, відповідно до цього, у 2017 році при Вищій раді правосуддя була створена патронатна служба, до складу якої входять патронатні служби Голови Вищої ради правосуддя та заступника Голови Вищої ради правосуддя у кількості 2 осіб — радника та помічника (для кожної служби окремо) [9].

Висновки. Дослідивши окремі аспекти правового регулювання діяльності патронатної служби на прикладі помічника судді, маємо констатувати, що норми законів та підзаконних нормативно-правових актів потребують узгодження та подальшого вдосконалення. На законодавчому рівні мають бути чітко окреслені посади патронатних службовців органів правосуддя, які на сьогодні, у багатьох випадках закріплені лише в підзаконних нормативно-правових актах окремих органів судової влади.

Потребує вирішення питання щодо зменшення завантаженості помічника судді на сьогодні. Заходимо до реєстру судо-

вих рішень та обираємо, наприклад, одного з суддів Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська. У цієї судді за 2022 рік до Єдиного державного реєстру судових рішень внесено 1522 судових рішень. Навіть якщо гіпотетично уявити, що ця суддя взагалі не ходила у відпустку, не хворіла, не їздила у відрядження, то виходить, що за 251 робочих днів суддя виготовляв 6 документів у день.

Однак навіть це не буде правдою, оскільки суддя не лише пише свої документи, але й бере участь у засіданнях (як доповідач та як член колегії чи палати), вивчає матеріали справ, які перебувають на розгляді колегії/палати, читає, коригує та підписує проекти рішень, виготовлених іншими суддями колегії/палати. Я вже не згадую про позасудову чи адміністративну роботу. Тому кількість робочих днів ділмо приблизно на три. Виходить, що суддя-доповідач має лише 83 днів на рік на виготовлення всіх документів. Це означає, що він має «відписувати» приблизно по 18 документів на день. Якщо суддя працює 8 годин на день, то при такому навантаженні на один документ він може витратити не більше ніж 26 хвилин. Мова йде не лише про написання тексту, але й про вивчення матеріалів справи, пошук законодавства та судової практики, обговорення проекту з іншими суддями колегії чи палати тощо. Для того щоб український суддя мав можливість подолати наявне навантаження, він не тільки часто працює понаднормово, іноді без вихідних і відпусток, але й просто змушений перекладати певну частину своїх функцій на помічників.

Література

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19?find=1&text>. Ст. 92 (дата звернення: 16.01.2023 р.).

2. Деякі питання оплати праці державних службовців судів, органів та установ системи правосуддя: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 358. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

[show/358-2017-%D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/358-2017-%D0%BF#Text) (дата звернення: 16.01.2023 р.).

3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19?find=1&text>(дата звернення: 16.01.2023 р.).

4. Кодекс законів про працю України: Закон України № 322-VIII від 10.12.1971р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08?find=1&text> (дата звернення: 16.01.2023 р.)

5. Про затвердження Положення про патронатну службу судді Конституційного Суду України: Постанова Конституційного Суду України від 16.07.2019р. № 25-п/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/25_n_2019.pdf (дата звернення: 16.01.2023 р.).

6. Про Регламент Конституційного Суду України: Постанова Конституційного Суду України від 22.02.2018 р. № 1-пс/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18?find=1&text> (дата звернення: 16.01.2023 р.).

7. Про судоустрій та статус суддів: Закону України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 16.01.2022 р.).

8. Про затвердження Положення про помічника судді: Рішення Ради суддів України 18.05.2018 р. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text>. Ст. 157 (дата звернення: 16.01.2023 р.).

9. Про утворення у Вищій раді правосуддя патронатної служби: Рішення Вищої ради правосуддя від 23.03.2017 р., № 577/0/15-17. URL: <http://www.vru.gov.ua/act/9126> (дата звернення: 16.01.2023 р.).

10. Шеремет О. С. Правове регулювання діяльності патронатної служби в системі органів правосуддя України // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». — 2022. — № 1. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-1-7861>

11. Leheza, Yevhen, Nalyvaiko, Larysa Sachko, Oleksandr Shcherbyna, Victor. Chepik-Trehubenko. Olha (2022). Principles

of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal*, 11(2), 55-79. <https://doi.org/https://doi.org/10.31207/ih.v11i2.312>

12. Leheza, Yevhen. Pisotska, Karina. Dubenko, Oleksandr. Dakhno, Oleksandr. Sotskyi, Artur 2022. The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalense*, December, 342-363. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15) <https://revistas.rcaap.pt/juridica/article/view/28026>.

13. Matviichuk, Anatolii. Shcherbak, Viktor. Sirko, Viktoria. Malicieva, Hanna. Leheza, Yevhen. 2022. Human principles of law as a universal normative framework: Principios humanos del derecho como marco normativo universal. *Cuestiones Políticas*, 40(75), 221-231. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.14>

SUMMARY

The article highlights the essence of the administrative and legal regulation of the assistant judge as a category of positions in the patronage service. The Law of Ukraine «On Civil Service» defines the categories of positions that belong to patronage positions, namely assistants and scientific consultants of judges of the Constitutional Court of Ukraine and assistant judges. Peculiarities of patronage service in courts, bodies and institutions of the justice system are determined by legislation on the judicial system and the status of judges.

It is established that passing the patronage service for the position of assistant judge is established by the Basic Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges». In particular, the specified legislative act provides that each judge may have one or more assistants. The status and conditions of their activity are determined by the specified Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» and Article 92 of the Law of Ukraine «On Civil Service», normative legal acts on the remuneration of employees of patronage services and the Regulation on the Assistant Judge, approved by the Council of Judges of Ukraine. In many countries, some functions of a judge, which are not directly related to the adoption of court decisions, are performed by assistant judges in order to relieve the burden on judges. But by increasing the number of assistant judges, it is impossible to solve the problem of insufficient number of judges, because in any case, an assistant cannot replace a judge and this will not solve the problem that has now arisen in our state. Currently, local courts have a huge burden on judges, which can be relieved only by appointing new judges, and cannot be solved by increasing the number of assistant judges.

It was concluded that the legal regulation of the activities of the patronage service, for example, the assistant judge, we must state that the norms of laws and subordinate regulatory legal acts need coordination and further improvement. In particular, at the legislative level, the positions of patronage employees of justice bodies should be clearly defined, including the positions of assistant judges, which to date, in many cases, are fixed only in subordinate legal acts of individual judicial authorities.

Key words: administrative and legal regulation, patronage service, state service, judge's assistant, judge.